

YAKINIMIZDAKI TARİH ÇATAL HÜYÜK

Kitalar üzerindeki büyük buzlanma devrinin sonlarında, zamanımızdan dokuz veya on bin yıl önce, insanlığın ilk dönüm çağı sükûnet içerisinde kendini gösterdi. Bu, Neolitik Çağdır, yani Yeni Taş Devri.

Tarih öncesi göçbeleri, bu defa yabancı hayvanları ehlileştirmeği, bitkiler yetiştirmeği öğrenerek, yerleşmeğe başladılar, ekinciliğe bağlandılar ve köyler, şehirler kurmak yolunu tuttular. Böylece, bir tarih başladı. Fakat, bu değişiklik nerede ve ne suretle oldu? Uzun zaman, bunun Mezopotamya ve Mısırdaki başladığına inanılıyordu. Suların verimli topraklar yığdıkları bu zengin vâdilerde elbet ilk medeniyetler, ilk devletler kurulmuş olabirdi.

Yeni bir çok keşifler, bu manzarayı değiştirdi. Anlaşıldığına göre, gelişmeler, vâdilerden daha önce, yüksek yerlerde olmuştur. Deniz seviyesinden

800-1000 metre yücede bulunan Anadolu platoları, Orta Asya çölleri, Kafkas ve Filistin dağları, ileride yetiştirilecek bitkilerin ve evcil olacak hayvanların yetiştikleri yerlerdi. Bu güne dek, bu ilk merkezlerden üçü veya dördü teşhis edile birmişti ki bunlardan en önemlisi, Çatal Höyük'tür. Burasını, Anadolu'da 1958 yılında meydana çıkartan, İngiliz arkeologu James Mellaart'dır.

Yedinci bin yıldan bu yana bilinen en eski şehir Çatal Höyükte, tabii siyah cam ticareti merkezi kurulmuştu, burası aynı zamanda bütün bölgeye politik bakımdan da hâkimdi, ve ayrıca, muhtemelen kadınlar tarafından kurulmuş olan bir dinin de doğduğu yerdi.

Çatal Höyükten gelen ve orada kısa bir film çeken Jean Vidal, keşifler hakkında aşağıdaki bilgileri veriyor.

9.000 YIL ÖNCE KADINLARIN KURDUĞU SALTANAT

J. VIDAL

Orta Anadolu'da, Konyanın 50 kilometre Güney - Doğusunda ve Hasan Dağ volkanınının 80 kilometre uzaklığında, ova üzerinde iki tepelik yükselmektedir. İşte burada, James Mellaart bir şeyler sezdi ve karara vardı.

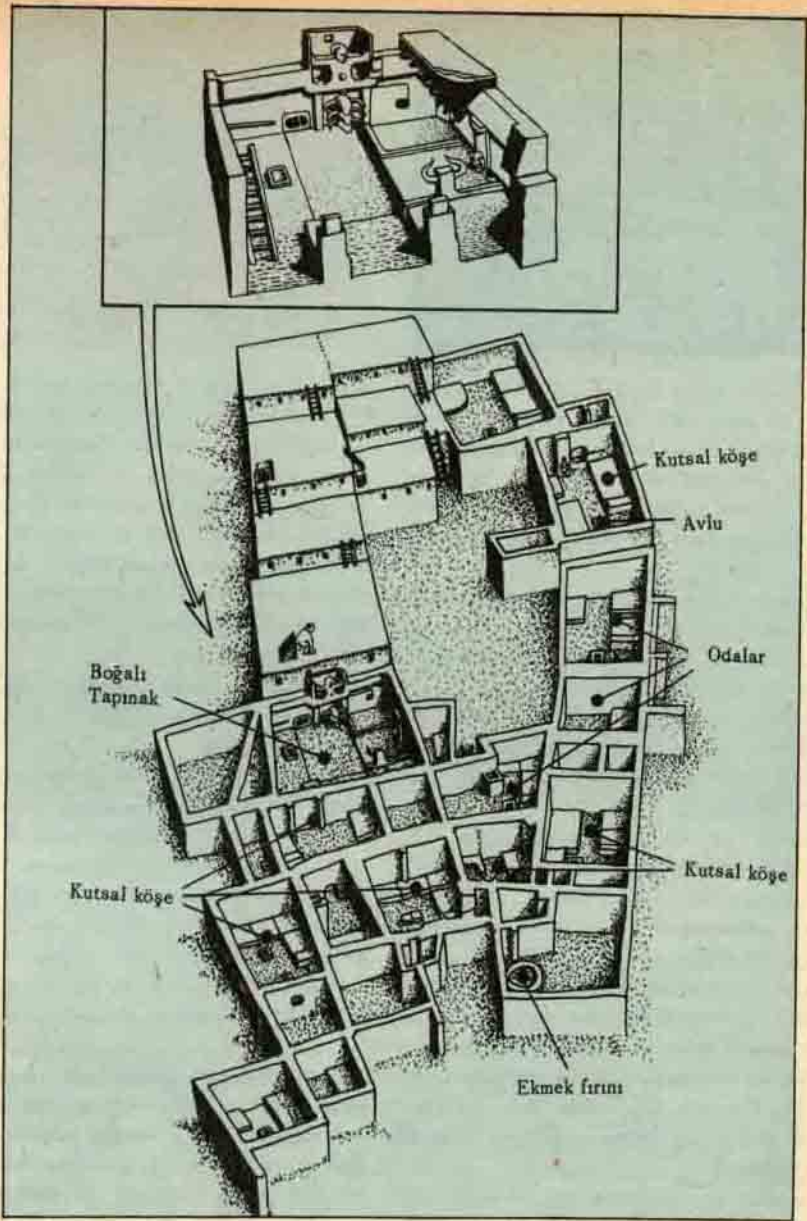
İngiliz arkeologu, uzun zamandan beri Anadolu'yu geziyor ve inceliyordu. Kendisi, Türkçe konuşuyor ve karısı da Türktür. Türkiyede gördüğü eser ve izler, onun merakını uyandırmış ve onu bu ülkeye bağlamıştı. Tarih öncesi çağların derinliklerine henüz inmeden, bâzi Hitit, Yunan ve Roma sitemlerinde kazılar yapılmıştı. James Mellaart, karısı ile birlikte, 1958 yılında Konya Ovasındaki höyükleri sistematik bir surette arayıp incelemeğe karar vermişlerdi. İskoçyalının ve karısı Arlet'in elbet bir düşündükleri vardı.

Onlara fikir veren ve ilgilerini uyandıran şey, Türkiyenin Güneyindeki Mersin bölgesinde kazılar esnasında bulunmuş olan Neolitik Çağa ait eser-

lerdi. Bunlar, 6 - cı ve 7 - nci bin yıllarına mahsus ve çok özel şekilde yapılmış çanak ve kablara, bir takım aletlerden ibaretti. Hepisi, obsidiyen adı ile bilinen tabii siyah camdan yapılmıştı. Bunları, İkinci Dünya Savaşından önce yapılan kazılarda Profesör John Garstang bulup meydana çıkarmıştı.

Bu maddeden yapılmış eşyanın, her halde, Orta Anadolu'dan ve bir volkana yakın bulunan bir yerden getirilmiş olması gerekirdi. Başka türlü, bu siyah maddenin buralarda ne işi olabilirdi? Deniz yolu ile getirilmiş olması ihtimali çok zayıftı.

Bu obsidiyen ocaklarının bulunması, bir perdenin kalkmasını ve işin içerisinde yeni bir ışık sızmasını sağlayacaktır. Çünkü buradaki Neolitik eserler, Mellaart'ın daha önce ve 1956 yılında Burdur bölgesinde Hacılar mevkiindeki yaptığı kazılarda bulunmuş olan ve 5 - inci ile 6 - ncı bin yıllarına ait Neolitik eserlerle ilgiliydi.

Milattan 5900 yıl önce, 5. aşamaya ait bir şehir bölgesinin yeniden çizilen şekli, evler ve kutsal köşeleriyle. Şehrin sokakları yoktur, evlere damlardan girilmekte ve bunlar tepenin kenarına kadar taraslar halinde uzamaktadır.

Yandaki resim Çatal Höyük'teki kazıda bulunan sayısız sayılardan biridir. Milattan 6200 yıl öncesine ait tapınağın doğu duvarında bulunan renkli elbiseler giymiş, gebe bir sanatçının heykeli.

Bu madden ocaklarının her halde bir toplumun yaşadığı bir yere bağlı olması gerekirdi. Ticaret fikrine sahip, bir volkanik ham maddenin işlenmesini ve şekilleştirilmesini bilen, alış verişinden anlayan ve sonra da ihracatını yapabilen bir sitenin mevcudiyeti lazımdı. Fakat, burası neresi ola bilirdi?

Mellaart, Batıya düşen höyüğün eteğine yaşantı ve elindeki biricik aleti çap çakısıyla toprağı eşeledi. Başka bir şey yapamazdı, çünkü her hangi bir kazı yapmak iznini henüz alamamıştı.

Kalkolitik devrin ilk kalıntılarına raslayınca, kurcalamaktan vaz geçti. Bu çağa esasen Hacılar bölgesinde tesadif etmişti, ki o da bundan daha önceki bir devirdi.

Mellaart, buradan iki kilometre daha ötede bulunan doğudaki höyüğe yanaştı, toprağı yokladı. Sabırla, elindeki çep çakısı yardımıyla toprağı kurcalayınca, parlak siyah madden kümelerine rasladı ki bunlar, Profesör Garstan'ın Güneyde Mersin bölgesinde bulduklarının benzeriydi. Bundan başka, Hacılar Köyündekinden daha öncelerine ait bazı seramik eşya da buldu. Ayrıca, el ile yontulmuş bir takım tahta parçalarına da tesadüf etti. Ancak, zihnini bir cihet kurcaladı; acaba, neden bu kalıntılar, toprağın derinliklerinde olmayıp, toprak üzerine çıkmıştı?

Erozyon, çoğu zamanlar, bir arkeologun düşmanıdır, ama bâzen de yardımcısıdır. Tabiat ve zaman, eski tabakaların er geç üste çıkmasına da yardım eder. Mellaart, durumu anlamış ve kararını vermişti. İşin üst kısmını, kazma kürek ve makineyle yapacaktı.

James Mellaart, bulduğu eserleri carbon 14 denemesinden geçirdi.

Çatal Höyük denen bu yerde bulduğu siyah madden eşya, seramik ve tahta kalıntılarının 7 -nci bin yıla ait olduğu anlaşıldı.

James Mellaart'ın çalışmalarından önce, Anadolu, tarih bakımından bu kadar zengin olduğu halde, tarih öncesi devirlerden mahrum zannedili-

yordu. Oysa, Hacılar meydana çıkınca, bir bomba tesiri yaptı, tarih öncesinin varlığı belirdi.

Medeniyetin doğduğu Mezopotamya, Suriye ve Filistin üçlüsü dışındaki bir Neolitik Çağ halkının ve onun kullandığı eşya ortaya çıktı. Demek ki, Hacılar sitesindeki halk da meskenler kurmuş ve Orta Doğunun en gelişmiş bölgeleri seviyesinde bir yaşayışa ulaşmışlardı. Hacılar bölgesi, bu verimli bölgelerin içerisinde başlıca bir unsur olarak katılmıştı.

İkinci bir bomba da, Çatal Höyük olmuştu. Burda, dört defa kazı yapıldı: 1961, 1962, 1963 ve 1965 yıllarında.

James Mellaart'ın görüşü gerçekleşmişti. Hacılarda bulunan obsidiyen eşyanın incelenmesi, bir delil teşkil etmişti. Hacılar bölgesine stratigrafisinde kesiklikler ve kopmalar vardı. Bu kesiklik, eski preseramik Neolitik devre ile gelişmiş Neolitik devre arasındadır. 6 -ncı bin yılın ilk yarısı ile 7 -ci bin yılın ikinci yarısı arasındaki zincirin bir halkası noksandı. Bu halka bulununca, Hacılardaki halktan önce yaşayanlar meydana çıkmış oldular.

Bu noksan zincir halkası, Çatal Höyükte. James Mellaart, kazı yapmak için seçtiği höyükten daha da bir çok şeyler çıkacağındar. emindi.

Mellaart'ın Çatal Höyüğe gelişinin ertesi günü, Türk işçilerinden birisi, beklenmedik bir şeye rasladı. Bu, harçla sıvanmış bir duvardı ve harcın altında da kırmızı renkte ve resimli bir satıh belirliyordu. Mellaart, bu eski Neolitik insanların evlerini resimlerle süslediklerini düşündü. Bu ev, her halde o zamanlar sayısı az olan ve müstesna köy evlerinden birisiydi. Üçüncü gün, duvar tamamiyle meydana çıkarıldıktan sonra, kırmızı sıvanın yalnız bir tabaka olmayıp, pembe bir zemin üzerine işlenmiş bir hayvan resmi olduğu görüldü. Böylece, prehistorik bir fresk ortaya çıkmış oldu.

Kazı ilerledikçe, türlü devirlere ait yüzden fazla duvar resmi, yani fresk meydana çıktı ki bunlardan en eskisi 6000 yıllıkti. Hâlen bilindiği ne göre, bu freskler dünyanın en eskileridir. On

Kumaları dalgalandırmak için kullanılan
mülyer veya saplon.

üçüncü ve on dördüncü seviyedeki katlar, arkeloglar tarafından teşhis edilen ise de, henüz kazılmamıştır, fakat on ikinci seviyedeki resim izleri belli olmuştur.

9000 YIL ÖNCESİ

James Mellaart ekibinin yaptığı kazılar, resimlerin yalnız tek tek evler duvarında değil, daha geniş ölçüde yayıldığını göstermiştir. Bunların dışında, buluntular gayet büyük ölçülere ulaşmıştı ve Çatal Höyüğün, değil bir köy, Neolitik bir şehir olduğu anlaşılmıştır.

Şu halde, 9000 yıl önceki insanın yaşayışı nasıldı? Eğer 9-uncu ve 8-inci bin yıllar, buzlar sonrası devrin başlangıcı, mağaralarda barınmanın sonu ve Paleolitik sanatın bitimi sayılırsa, 7-nci bin yıl bu defa Prehistorikte bir dönüm noktasıdır ki bundan sonra insan, tedrici olarak, açık hava sitelerine, kamplara ve ilk köylere yerleşmeğe heves etmiştir (mesela, Fillistindeki Yeriha, Hinan gibi proto-neolitik). İnsan, kulübeler ve ilkel evler yaptı, köpek ve keçileri evcilleştirdi, ilkel ziraat yaptı, avcılık ve balıkçılıkla uğraştı. Topluluk fikri henüz önemsizdi.

Burada bir istisna vardır ki, o da proto-neolitik Yeriha köyüdür. Yapılan carbon 14 testleri, Yeriha'nın 8000 yıllık olduğunu göstermektedir. Neolitik pre-seramik 7-nci ve 6-ncı bin yıllarda, Yeriha artık şehir haline gelmişti. Bu toplanma, gruplanma teşebbüsü, sosyal bir teşkilâtle yerli şeflerin otoritesile kaimdi.

Ne var ki, şimdiye kadar dünyanın en eski zannedilen şehri Yerihadan baki kalan, çıplak duvarlar ve mezarlıardır.

Çatal Höyük ise, bize hatıra olarak duvarlarını, mezarlarını, resimlerini, heykellerini, tekniğini, dinini, geleneklerini bırakmıştır ki bunlar da, 20-nci yüzyılın insanına bu prehistorik şehrin yaşama tarzına dair açık fikirler vermektedir.

ŞEHİRİN BU GÜNKÜ GÖRÜNÜŞÜ

Şehir, yüzde doksan yedisile bir höyük altında bulunmakta ve höyük, 15 hektarlık bir sahada olup, en çok 17 metre yüksekliktedir. Etrafındaki arazi buğday ve ay çiçeği tarlalarından ibarettir ve yakındaki Küçük Köy halkına aittir. Arazinin en

alt seviyesi, takriben dört buçuk kilometre mesafede bulunan Çarşamba ırmağının yığıldığı topraklarla örtülüdür. Kazı yapanlar, henüz ana zemine inememişlerdir ve bu sebeple, yığının kalınlığını değerlendirmek gerekiyor. Neolitik tabaka ise, en azı 20 metre kalınlığındadır ki bu da, uzun zaman sürmüş olan bir iskân devresine işaretir.

Kazılarla meydana çıkmış olan şehir kısmı, tamamının ancak yüzde üçüdür ve burada 70 yapı vardır (üst üste olanlarla birlikte 139 dir). Yapılar, bir arı yuvası şeklindedir, çünkü Çatal Höyük halkı, sokak yapmamışlardır. Yer yüzüne çıkarılan yapıların büyük kısmı, tapınaklardan ve din adamlarına tahsis edilmiş olan evlerden ibarettir. Bu gün çatisiz halde olan bu evlerde, furunlar ve duvara gömme tandırılar ile yere gömme tandırılar açıkça göze çarpmaktadır. Pişmemiş tuğlalardan yapılmış duvarlardaki tuğlalar dikkate değer bir tertiple yerleştirilmiş ve yakın zamanda yapılmış gibi görünmektedir. Duvarların bazıları 15 metre yüksekliği bulmaktadır. Fakat bu yükseklik yalnız bir tek eve ait değildir, çünkü bir çok evler, ayrı devirlerde bir birinin üzerine bindirilerek yapılmışlardır.

ŞEHİRİN ESKİ HALİ

James Mellaart'ın fikrine göre, Çatal Höyükte 10.000 kadar ahalî vardı. Meydana çıkarılan her evdeki insan iskeletleri sayısı 5 ile 7 arasında idi.

Çatal Höyükte yaşamış olanlar, bir şehir kurmak arzusunu gerçekleştirmekle beraber, şehir içerisinde serbestçe hareket etmek cihetini dikkate almamışlardı. Şimdi bile, Meksika yerlerinin bazı «pueblos» larında olduğu gibi, Çatal Höyükte de insanlar damdan dama yürürlerdi ve bu damlar, yassı, düzdü ve her damın bir giriş çıkış deliği vardı. Herkes, kendi evine girmek için avluya kon-

muş tahta merdiven kullanırdı. Giriş çıkış deliği aynı zamanda baca vazifesini görmekteydi.

Bütün yapılar, dört köşeli olup, tepeliğin yamacı üzerinde teraslar teşkil etmekteydi. Evler, tahta takviyeli tek bloktan yapıldı, ilaveli ambarlı veya ilavesizdi. Odalar veya grup halinde odaların aralarında arka avlular vardı ki bunlar da hem aydınlık ve hem çöplük içindi.

Şehir etrafında kale duvarları yoktu. Biricik tahkimatı, kapısız dış duvarlar teşkil ediyordu. Kira çıkmak için damdan aşağı merdivenle inilirdi.

Çatal Höyük sitesi, muhtemelen bir mimarın eseri idi, nitekim, Çatal Höyüğe benzeyen ve belki Çatal Höyüğün ta kendisi olan bir site planı, bir duvar üzerine çizilmiştir. Bu resim, takriben 6200 yılına ait olup, 7- ci kat hizasında bulunmuş idi. Resimde faaliyet halinde bir yanar dağ da görülmektedir ki, bu dağın profili Hasan Dağa benzemektedir, o da şehirden görünen en yüksek dağdır. Kazılmış olan sahada volkanik lavlara ve rusuda raslanmadığı için, burasının, Pompei veya Herkulanum gibi indifâdan harab olmadığı anlaşılıyor.

BİR ŞEHİR EVİ

Ev, sokak katı seviyesinde idi, ancak, bu şehirde sokak yoktu. Esas oda 4 x 6 ebadında ve duvar yüksekliği de 2-3 ile 3-6 metre arasında değişiyordu.

Odanın ortasına bir hasır veya bir sofraya serilince, bir yemek masası yerine geçirdi. Duvarlar boyunca yapılmış sedirler, evin erkeği ve çocuklar için hem oturulacak ve hem de yatılacak yerdirdi. Kadın ise, daha büyük, odanın ucunda, avlu tarafında ve merdiven dibinde bulunan yatakta yatardı. Duvarlar ve döşeme, renkli siva ile kaplanırdı. Bu siva her yıl tazelenirdi ve bunun için, bir evin veya tapınağın kaç yıllık olduğunu anlamak mümkündür. Siva katlarının sayıları 30-40 dan 120-130 a kadardır.

Bir evle bir tapınağın şekilleri aynı idi. Bu yapılarda bulunan eşyanın cinsi, ikisini bir birinden ayırt etmeğe yardımcı oluyor. Eşya yapan atölyeler henüz kazılıp meydana çıkarılmamıştır. Bunlar, her halde şehrin başka bölgelerindedir.

ÇEŞİTLİ EŞYA

Çatal Höyük insanların esas silahları, mızrakla uçları obsidiyen'den yapılmış oklar idi, ki bunlar da güç kullanılarak sıvırlılmışlardı. Diğer

silah da, çakmak taşından (sileks'ten) yapılmış av bıçağı idi, ki bunun da bir yüzü cilatlanmış, öteki yüzü ise yontularak düzeltilmişti. Aletlere gelince, çeşitli şekillerde deri kazıma keskinlerine, matkaplara, kıvılcım taşlarına tesadüf ediliyor. Ziraat gereçleri olarak, toprağı yumuşatmaya yarar yontulmuş baltalar ve biçmek için de tahta veya boynuz saplı oraklar kullanılırdı. Ev işlerinde el değirmenlerinden ve un ezmek için havanlardan faydalanılırdı. Buğday kurutmak ve ekmeğe pişirmek için fırınlar vardı. Kabkacak takımı zengindi, boldu. Arpa lapası, et, kemik kaynatmak için tencereler, tabaklar, çanaklar, tahta kaşık ve çatalar. Ev eşyası, kalite ve işleniş bakımından hayret vericidir. Taş vazolar, kapalı tahta kutular, oyun taşları için geçme kutular, gerdanlıklar, yüzükler ve aynalar için çekmeceler. Bu aynalar, tabii camdan (obsidiyenden) yapıldı olup, elleri kesmemesi için etrafları kaplıdır.

Çatal Höyükte, bilinen ilk giyim eşyasına da tesadüf edilmiştir. Bilhassa gömlek ve entari göze çarpar ki bunların bázılarında etekler püsküllüdür. Örtüler ve yere serilen kilimler vardır. Kumaşlar yün ve keçi kılından örüldür, bunlardan keçe de yaparlardı. Vücuda hayvan derileri, bilhassa da leopar postu sararlardı ve bu biçim elbiselerin arka eteği sarktığından, insana dört ayaklı bir mahluk şeklini vermekteydi. Post ve derilerden külahlar ve ayakkabıları da yapılıyordu.

İS HAYATI

James Mellaart'ın tahminine göre, Çatal Höyük erkeği, toplumun hareketli unsuru idi. Kadını ise, eve bağlı unsurdur. Erkek, ava gider, ev yapar, sanatkarlıkla ve ticaretle uğraşırdı. Kadın ise, tarlada çalışır ve örgüler örerdirdi.

Freksler üzerindeki av sahneleri, daha ziyade av oyunlarına benzemekle beraber, şüphesiz ki gerçek avcılıktır, bunu da insanların ellerindeki yaylar ve kementler teyit etmektedir. Bununla beraber, bu insanların boğa güreşi oyunları da yaptıklarına şüphe yoktur.

En eski iskân tabakaları henüz kazılıp ortaya çıkarılmadığı için, Çatal Höyüğün kuruluş tarihi şimdilik bilinmemektedir. Fakat, şehrin ilk kurucularının, ziraat temel bilgilerine sahip oldukları ve buraya öyle geidikleri muhtemeldir. Onlar, Çarşamba Irmağının suladığı Konyanın bu bereketli ovasını her halde tesadüfen seçmemişlerdir. Ve onlar, yabancı halde dağlarda biten buğday ve darıyı orarlardan alıp ovaya dikmişlerdi, çünkü bu bitkiler önce ovalarda yetişmezdi.

James Mellaart'ın düşüncesine göre, Çatal Höyüğün kuruluşu, çok mânalı bir ekonomik ve sosyal gereğe dayanmaktadır. Eğer bu insanlar: dağlardan inmeğe ve ilkel barınaklarını terk etmeğe karar verdiler ise, bunun sebebi, toprağı birleştirmenin ve toplu çalışmanın daha verimli ve çalışmanın daha zahmetsiz olacağını anlamış olmalarıdır. Çatal Höyük, kollektif ziraatin başlangıcını belirtiyor. Çatal Höyükte bilhassa darı (hordeum exacticum nudum), üç çeşit buğday (Triticum, doccoccum, monococcum, aestivum) ile, mercimek, nohut, üretiliyor ve köklerden, kozalaklardan, bademden yağlar çıkarılıyordu. Elma, badem, ardıc gibi ağaçların mevcut olması, ilk yemiş bahçelerinin de muhtemelen tesisini sağlamıştı. Bira ve yemiş şarabı yapmasını biliyorlardı, içiyorlardı.

Çatal Höyükte, koyunlar, keçiler ve köpekler evcildi. Nitekim, tabii güzellikte bir freskte, avlanmak üzere bulunan bir köpek gösterilmiştir. Domuz ve eşek ise yabaniydi. Evcil hayvanların varlığı, ancak 5000 -inci yılda meydana çıkmıştı.

Avladıkları hayvanlar ise, yaban domuzu, geyik, yaban eşek, leopar, boz geyik, dağ keçisi, ayı, arslan, kurt, yaban koyun, meral, karaca, tilki, sincap ve bazı kuşlardı. Bir fresk üzerinde de, balık avı sahneleri görülmektedir.

DİN, ÖLÜM VE TEHİRLİ GÖMME

Tapınaklara ve onların içerisinden çıkan küll eşyalarına bakarak, insanın ilk olarak o zamanlar tatbik etmiş olduğu dini şimdi tanıyabiliriz.

Esas mistik ölçüler şunlardır :

Kabartmalar: Öküz kafası doğuran bir kadın. Öküzlerin kafaları birbirinden ayrı olup, yatay veya dikeyine dizilmiştir. Boğaların boynuzları teker teker veya seri halinde konmuştur. Karşılıklı leoparlar. Kadın memeleri. Kuru insan kafaları.

Duvar resimleri: Boğalar, akbaba kuşları, başları kesilmiş insanlar, geometrik figürler, duvar boyunca tek başına veya kadın göğüslerine doğru uzanan insan elleri, arı petekleri, mezar taşları. (James Mellaart'a göre, tapınaktaki bu eller, kötü nazara karşı bir korunma sembolü olabileceği gibi, ölçü birimi karşı da olabilir).

Heykeller: Ana Tanrıça, tek başına oturmuş, veya ellerinde iki yavru leopar, veyahut doğurmak üzere, kolları leopar pençelerine benzeyen bir koltuğa oturmuş vaziyette. Hepsinde de, Ana Tanrıça şişmandır. İhtiyar kadın, beraberinde yırtıcı bir kuş. Şişman veya ince ve genç kadınlar. Tek vücutlu ana ve kızı. Cinsî münasebet halinde bir

çift, bunun yanında, doğum yapan bir kadın. Genç lahlar.

Bütün bunların mutad dışı birer tanımlama-dan ibaret olduğu görülüyor. Bereket ve bolluk sembolü olan Ana Tanrıça, erkeklik sembolü olan bir boğa doğuruyor. Bu da, Yakın Doğu inançlarının bir önceliğidir ki bunlar içerisinde, Mitra kültü vardır. Bu kültür, devrimizin başlangıcına kadar Hristiyanlıkla rekabet etmişti.

Ölümden sonra yapılan merasimlere bakılırsa, Çatal Höyük insanı, ölümden sonra gelecek bir hayata inanmış olsa gerek. Bu âleti hâlen de bazı ilkel topluluklar muhafaza etmektedir. Ölenin yakınları veya da din adamı, ölenin çıplak cesedini akbabalara ve belki de başka hayvanlara yem yapıyorlardı, bunlar da onu yiyerek sadece kemik bırakıyorlardı. Bundan sonra iskelete elbiselerini giydirip, onu yaşamış olduğu evindeki yatağının altına gömerlerdi. Herkes, ölüye hediyeler getirirdi ki bunlar da, eğer ölen kadın ise, aynalardan, karışıklardan, çatalardan, süs eşyasından ibaretti. Erkek ölümlere ise âletler ve silahlar getirilirdi. Çocuklara da, heykelcikler ve kapkacak müstesna olmak üzere, çeşitli oyuncaklar verildi. Çatal Höyük örgü ve kumaşları, oldukça, iyi bir durumda ele geçirilmiştir, çünkü bunlar, çürüyen insan etile temas etmişlerdi.

İnsanı giydirilmiş iskelet halinde gömmenin amacı, öyle anlaşılıyor ki, onun ömrünü uzatmak veya onu ebedileştirmek idi. Daha sonraları, eski neolitik devrinden sonra gelen mezheplerdeki tehirlî gömme âdeti, araba Çatal Höyükten gelmemiş midir?

James Mellaart, bir taraftan da onların din ve mezhebine dayanarak, Çatal Höyükte kadınların hükümler olduğunu tahmin etmektedir. Oranın ahalisi Ana Tanrıçaya tapardı ve, ölen her kadının kemikleri, evde şeref yerini işgal eden yatağının altına gömülürdü.

FRESKLER

Çatal Höyükteki freskler, 6600 yıllarına ait on birinci katta meydana çıkmıştır. Büyüklükleri değişiktir. Bu duvar resimlerinin en büyüğü, 5 x 1,80 metre ebadındaki boğa resmidir. Bu resimde hâkim olan renkler kırmızı, pembe, beyaz ve siyahtır. En basit şekilyle dekorasyonu, kırmızıya boyanmış levhalardan ibarettir ve bunların üzerinde, mânasını henüz bilemediğimiz geometrik motifler vardır.

Belki de, bazı motifler renkli dokumalardan alınmıştır ki bu dokuma sanatı, Anadolu'da bu eski zamanlarda bile vardı. Fresklerin büyük kısmı,

av sahnelerini, vahşi hayvanları, evcil hayvanla ve ölü gömme merasimlerini göstermektedir. Resimlerden birisinde alt kısımda otlar takılmış kamışlardan kurulu bir mezar ile, insan kelleleri ve kemikleri ayrılmış iskeletler belli oluyor. En eski devirlerdeki resimlerde, ölü insan vücudunun bütün, parçalanmamış halde gösterildiği enderdir. Canlı insanlara gelince, bunlar genellikle sakallı, şen, kaygusuz, faal, kurnaz ve hayret verici çevik vücutludur.

Bu fresklerin meydana çıkarıldıkları anda alınan fotoğraflar, gerçek durumu gösterirler. Resimler hava ile temas edince, zaman geçtikçe değişmeğe başlıyor. Resimleri eşit şartlar altında tutmak zordur, çünkü bunlarda hayvan resimlerini boyamak için mâdeni boyalar kullanılmışsa, insan şekillerinde organik boyalar kullanılmıştır. Boyaların havaya karşı reaksiyonları bir değildir. Hava ile temasta, hayvan resimlerinde kullanılan kırmızı boya bozulmamıştı, fakat insan resimleri için kullanılan kırmızı boya, kahve rengini almıştı. Pembe boyalardan birisi de, hava görünce, yirmi dakikada boz renge dönmüştü.

Resimli bütün yüzayları sertleştirip korumak için, bunlara asetat dö polivinil sürülmesine karar verildi. İstanbuldaki Bizans Enstitüsünden bir uzman çağırılarak, arkeologlar nazarında bozulmaya sebep olan amillerin giderilmesi için her vasıta baş vurulmuştur.

9000 YIL SONRA

Çatal Höyükte neler oldu? Tükenme mi, bir düşüş mü? Yoksa savaş mı, duraklama mı? Bu şehir, birdenbire mi, tedrici olarak mı söndü? Ne olduysa oldu, bu prehistorik büyük şehir son nefesini verdi.

Sıfır numaralı kat, carbon 14• testine göre, 5600 yıllıktır. Yapılar kötü bir halde kalmış ve her hangi bir tapınağa raslanmamıştır. Bu devir, obsidiyen mâdeni endüstrisinin ve avcılığın gerilemesi devridir.

Başka ne demeli? Bu gün, Çatal Höyüğe yakın ve Küçük Köy denen ufacık bir Türk köyünün halkı, atalarının yurdunu ara sıra ziyaret etmektedir. Okul öğretmeni, muhtar ve köyün bazı ileri gelenleri, burasının olaganüstü bir yer olduğunu ve toprağında define bulunduğunu biliyorlar. Ancak, Küçük Köydeki halk, Çatal Höyükte yaşamış olanların torunları değildir. Bunlara göre, sanat, günlük mesaiden ve işlerini öncelikle bitirmekten ibarettir. Kadın hakimiyeti hakkı da kalmamıştır.

Erkek kadının nüfuzu altına girince, Tanrı kadından olur. Eğer kadın erkeğin hakimiyeti altına girerse, bu defa da, Tanrı erkekten olur. Allah, tombul tanrıçaları kenara itmiştir, ve tanrısal boğa ise, evcil bir hayvan olmuştur.

Science et Vie'den Çeviren :
Müeyyin TURGUT

MANTIKİ DÜŞÜNME EKZERSİZLERİ I

SOKRAT FANİMİDİR

Mantiki Düşünme Ekzersizleri I.

Tabil size Sokrat'ın bir insan ve bütün insanların da fâni oldukları öğretilmişse, siz bundan Sokrat'ın da fâni olduğu sonucunu çıkarabilirsiniz. Ama gene de dikkatli olunuz, gerçi bazı tuzaklar sizi hataya düşüremeyecek kadar kabadır. Meselâ ucuz bir at nadirdir. Nadir olan herşey pahalıdır. Tabii bundan ucuz bir atın da pahalı olduğu sonucunu çıkaramazsınız.

İşte size muhakemenizi geliştirebileceğiniz birkaç örnek. Bu ekzersizler vaktile «Alice harikalar diyarında» adlı eserir yazarı ve bir matematik profesörü olan Lewis Carrol tarafından hazırlanmıştır.

Amaç, ikili doğrulayıcı cümleleri iyice inceleyerek bunlardan mümkün olan bütün doğru bilgileri meydana çıkarmaktır.

Meselâ:

Hiç bir filozof kibirli değildir.

Bazı kibirli insanlar iddialı değildir. Şu halde bazı iddialı olmayan kimseler vardır ki onlar da filozof değildir.

İşte size kendi kendinize uğraşacağınız ikili cümleler:

- John evdedir.
- Evdekilerin hepsi hastadır.
- Hiçbir Fransız Plumpudding'i (İngilizlerin tanıdığı bir tatlısı) sevmez.
- Bütün İngilizler Plumpudding'i severler.
- Bütün soluk benizli insanlar lenfatiktir.
- Soluk benizli olmadan insan şair ruhlı olamaz.
- Bütün askerler düzgün yürürler.
- Bazı bebekler asker değildir.
- Hiç bir asker şiir yazmaz.
- Kiracılarının hiçbiri sivil değildir.
- Keşfedilmiş bir ülkede ejderhalara rastlanmaz.
- Keşfedilmemiş ülkeler çökicidir.

Science et Vie'den Çeviren :
Niyazi TEMİZGİL